

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – 2021 (Lezárult kutatások összefoglalói)

A kiskorú veszélyeztetése miatt indult büntetőeljárások sajátosságai, jogalkalmazási dilemmái egy aktakutatás tükrében	2
A kiskorú sértett védelmét szolgáló eszközök a magyar büntető igazságszolgáltatásban	3
A gyógyszerhamisítás elleni fellépés büntetőjogi eszközei	4
Az új büntetőeljárás törvény elméleti és gyakorlati kérdései.....	5
A pedofília kapcsolata a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekményekkel	5
A szakértői bizonyítás a jogalkalmazás tükrében	6
A természeti katasztrófák és a járványok hatása a családon belüli erőszak alakulására: a változások kriminológiai jellemzői, a megelőzés és kezelés lehetőségei.....	7
Az időskori kriminalitás jellemzői.....	8
A rablások empirikus vizsgálata	9
A kapcsolattartás mint reintegrációs eszköz vizsgálata.....	11
A Covid19-pandémia elsődleges és másodlagos társadalmi hatásainak vizsgálata, különös tekintettel a bűnözés egyes formáira	13
Kapcsolati erőszak a joggyakorlat tükrében (érvényesülés, hatályosulás)	13
A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai hátterének vizsgálata.....	14
A 2015-ben kezdődött nemzetközi menekültválság és az arra adott társadalmi reakciók rendszeres vizsgálata nemzetközi és hazai jogi, valamint kriminológiai szempontból	16
A személyes indítékú zaklatás társadalmi percepciói.....	16
A gyermekprostitúció kriminológiai, szociológiai jellemzői.....	17
Az elkobzás vagy a vagyonekbevitel alá eső vagyon, valamint a polgári jogi igény fedezetét képező, külföldön fellelhető vagyon biztosítása.....	18
A leplezett eszközök eredményének bizonyítékkénti felhasználhatóságának korlátai a hazai bírói gyakorlatban	19
Az iratok megismeréséhez fűződő jog korlátozása az Európai Unió Bíróságának jogértelmezése alapján.....	20
A rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett hivatali bűncselekmények kriminológiai jellege	21
A 2018. július 1. napját követően lefolytatott közvetítői eljárásokban kötött megállapodások elemzése	21
A kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek sérelmére elkövetett bűncselekmények kriminológiai, illetve szociológiai háttere	22
A büntetőeljárás cselekvőképességgel nem rendelkező sértettek ügygondnoki képviselésének hatékonysága a büntetőeljárásban.....	23
Pirotechnikai eszközök jogellenes használata sportrendezvényeken	24
A büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekmények indikátorai	25

AZ INTÉZET ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT KUTATÁSOK

Barabás A. Tünde – Csapucha Bernadett:

A kiskorú veszélyeztetése miatt indult büntetőeljárások sajátosságai, jogalkalmazási dilemmái egy aktakutatás tükrében

A családon mint társadalmi egységen belül kiemelt figyelmet kell szentelni a kiváltképp kiszolgáltatott helyzetben lévő gyermekek oltalmának. A hatályos Btk. szakított azzal a '78-as Btk. szerinti szabályozási konstrukcióval, amely a nemi erkölcs elleni deliktumokkal egy fejezetben tárgyalta a gyermekek és a család védelmét célzó rendelkezéseket, és immáron önálló fejezetben (XX. fejezet) foglalkozik azokkal.

Jelen kutatás célja a gyermekek érdekét sértő bűncselekmények közül a kiskorú veszélyeztetése büntető törvényi tényálláshoz kapcsolódó elméleti valamint a joggyakorlat jellemzőinek áttekintése volt.

A kutatás első része a hatályos büntetőjoganyagot vizsgálja. Külön-külön elemzi a kiskorú veszélyeztetése büntetnének két alapesetét, amelynek keretén belül átfogó dogmatikai elemzést nyújt, szem előtt tartva a normaszöveg sarkalatos pontjait, az elméleti oldalról nézve kiváltképp lényeges aspektusokat, az esetlegesen felmerülő problémákat. Az empirikus kutatás aktavizsgálaton alapult, amelynek során a Fővárosi Főügyészség által rendelkezésre bocsátott – a kutatás tárgyával összefüggésben született – 2019. évi összes fővárosi eljárást befejező döntést (jogerős ítélet, eljárást megszüntető határozat/végzés) feldolgoztuk. Az aktakutatás lefolytatásának fő célja volt, hogy képet adjon a hazai joggyakorlatról, annak sajátosságairól, kiemelt figyelmet szentelve a büntetés-kiszabási gyakorlatnak. Szintén célként fogalmazódott meg az eljárás megszüntetésével végződő ügyek mögött húzódó okok feltérképezése.

A vizsgált aktákból egyértelműen kitűnt, hogy elsődlegesen a Btk. 208. § (1) bekezdése szerinti kiskorú veszélyeztetése tényállásának van a gyakorlatban létjogosultsága, bár elvértve ugyan, de a törvényi tényállás (2) bekezdésbe ütköző büntetőjog-ellenes magatartás megállapítására is sor kerül. A büntetés-kiszabási gyakorlat sajátosságait tekintve bebizonyosodott, hogy az ilyen jellegű büntetőügyek többsége végrehajtásában próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés-büntetéssel zárult (83 fővel szemben, 71%) a főváros illetékességi területén. A figyelembe vett súlyosító és enyhítő körülmények túlnyomó részt igazodtak az 56. számú BK véleményben lefektetettekhez, amely a büntetés-kiszabás során figyelembe veendő és értékelendő tényezők tekintetében nyújt iránymutatást a jogalkalmazók számára.

Az elkövetői jellemzőket tekintve azt láthattuk, hogy a vádlottak jelentős hányada (63 fő, 54%) meglehetősen alulkvalifikált, 8 általánossal vagy még azzal sem rendelkeztek. Az összes bűnösséget megállapító határozat alapján az elkövetők több mint a fele a 35–50 közötti korosztályba sorolandó (60 fő, 52%).

A kiskorú veszélyeztetése miatti bűnügyekben főképp bűncselekmény vagy bizonyítottság hiányára történő hivatkozással került az eljárás megszüntetésre, elvértve ugyan, de előfordultak egyéb okok is (pl. a gyanúsított halála).

A kutatás feltárt jogalkalmazásbeli hibát is, amely túlnyomó részt a Btk. 208. § (1) bekezdés alkalmazásához köthető. A Btk. 208. § (1) bekezdésével bűnhalmazatban álló deliktumok vizsgálatakor a nevesített deliktum és a testi sértés büntette/vétsége számos esetben tévesen került együttes megállapításra. Amennyiben a vádlott a Btk. 164. § (2)–(4) bekezdése szerinti testi sértést követi el, továbbá fennállnak a kapcsolati erőszak törvényi

tényállásának feltételei, akkor a kiskorú veszélyeztetése büntetnének a kapcsolati erőszakkal halmazatban történő megállapításának lett volna helye, vagyis a bűnhalmazatot nem a testi sértés fentiekben megjelölt fordulatainak egyikével kellett volna megállapítani.

Kiss Anna – Csapucha Bernadett:

A kiskorú sértett védelmét szolgáló eszközök a magyar büntető igazságszolgáltatásban

A kutatás a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulását célzó főbb nemzetközi dokumentumok feltárására összpontosít, kiemelve az ENSZ, az Európai Unió és az Európa Tanács égisze alatt született releváns iránymutatásokat.

A gyermekek érdekét sértő és a család elleni bűncselekmények című XX. fejezetének Btk.-ba történt beiktatásával a jogalkotó felismerte e terület fokozottabb büntetőjogi védelmének a szükségességét, továbbá azt is, hogy a gyermekek érdekeit sértő deliktumok megítélése komplex szemléletmódot igényel.

A kutatás része a kiszolgáltatott helyzetben lévő kiskorú sértettek védelmét szolgáló büntető anyagi jogi és büntetőeljárás jogi rendelkezések részletes ismertetése, ezen felül azt is megvizsgálja, hogy a gyermekbarát igazságszolgáltatással összefüggésben a nemzetközi elvárásoknak mennyiben felel meg a magyar joggyakorlat.

A kutatásról készült zárótanulmány a kiskorúak oltalmát szolgáló hazai eszközök közül a büntetőjogi jogintézményeken túl kitér a más jogterületeken alkalmazottakra is.

A kutatás részletesen elemzi azt a folyamatot, amely hazánkban 2011-ben kezdődött, amikor a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium – a Belügyminisztériummal és az Emberi Erőforrások Minisztériumával együtt – létrehozta a Gyermekbarát Igazságszolgáltatás Munkacsoportot abból a célból, hogy előkészítse a szükséges törvénymódosításokat, továbbá a Kormány 2012-ben meghirdette a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás évét. Kialakították az első gyermekmeghallgató szobákat. Ezt követően született meg az Első Gyermekbarát Igazságszolgáltatási Csomag, amellyel a Btk.-t, a Be.-t, a Bv. tv.-t és a Pp.-t a gyermekbarát igazságszolgáltatás elveinek megfelelően módosították. Ezekkel a törvénymódosításokkal többek között a Be.-ben további garanciák épültek be a fiatalkorú terhelt és kiskorú tanú meghallgatásával kapcsolatban, a Pp.-ben pedig módosultak a zárt tárgyalás elrendelésének feltételei és az illetékességi szabályok. Részletezték a kiskorú fél és tanú meghallgatásának, kihallgatásának szabályait is. A Második Gyermekbarát Igazságszolgáltatási Csomag további módosításokat léptetett életbe, ezek elemzésére részletesen kitér a kutatás. Az ezt követő módosítások közül ki kell emelni a különleges bánásmódra vonatkozó szabályokat, amelyre vonatkozóan még 2021-ben is változott a Be.

A kutatás során igazolást nyert a kiinduló hipotézis, amely szerint mind a magyar jogszabály, mind pedig a hazai joggyakorlat megfelel a nemzetközi dokumentumokban lévő elvárásoknak.

A kutatás megállapította azt is, hogy a hétköznapi joggyakorlatában a gyermekbarát igazságszolgáltatás koncepciójának megvalósulása számos nehézségbe ütközik. Ennek bizonyítékául a kutatás felhasználta az ügyészségekről érkező beszámolókat.

Ezek ismertetésére, a problémák megfogalmazására és a megoldások felvázolására szintén kitér a kutatásról készült zárótanulmány.

Kármán Gabriella:

A gyógyszerhamisítás elleni fellépés büntetőjogi eszközei

Az egészségügyi termékek és köztük különösen a gyógyszerek hamisítása súlyos, az egyént, a társadalmat és a gazdaságot egyaránt sújtó probléma; az egészséget, az emberéletet, a közegészségügyet egyaránt veszélyezteti, emellett tetemes erkölcsi és anyagi károkkal jár. Az emberi élet és egészség, továbbá az egészségügyi termékekbe, legális gyógyszergyártásba, gyógyszerforgalmazásba vetett bizalom olyan értékek, amelyek sérelme esetén a büntetőjog eszközeinek is létjogosultsága van. Magyarországon 2013. július 1-jétől szerepel a Btk.-ban speciális tényállásként az egészségügyi termékek és azok hatóanyagainak hamisítása, a kapcsolódó cselekmények esetére is.

Az Európa Tanács és az Európai Unió Szellemi Tulajdonvédelmi Hivatala (EUIPO) elemzése egyaránt megfogalmazza, hogy a gyógyszerhamisítás amellet, hogy az emberi életet súlyosan veszélyezteti, magas profitot termelő ágazat, a lelepleződés kis esélyével, a kiszabott büntetések pedig túlzottan enyhék. A büntetőeljárások eredményessége a felderítés és a bizonyítás sikerén múlik. A büntetőjog eszközei hatékonyságának a fokmérője ezen túl a felelősségre vont személyek, szervezetek száma, az elkobzott hamis termék, valamint bűncselekményből származó vagyon.

A 2020-ban indult kutatás első évének a célja a legális gyógyszergyártás és gyógyszerforgalmazás folyamatainak, szabályozásának, valamint az illegális tevékenységek általános jellemzőinek megismerése, emellett az egészségügyi termékekkel történő visszaélések büntethetőségének a feltárása volt. A kutatás második évében került sor az empirikus kutatás lefolytatására az e bűncselekmények miatt indult büntetőeljárások jellemzőinek vizsgálata által.

Ennek keretei között 185, 2017–2019 között regisztrált bűncselekmény miatt folytatott, jogerős ügydöntő határozattal befejezett büntetőeljárás bűnügyi iratainak vizsgálata történt meg.

Az adatgyűjtés szempontjai között szerepeltek egyrészt a cselekmények megismerését lehetővé tevő jellemzők, úgymint az elkövetések tárgya, módja, az elkövetők jellemzői stb., másrészt az eljárások felderítésének, bizonyításának és megítélésének sajátosságai.

Az adatok elemzése alapján az ügyek túlnyomó többségében a vizsgált időszakban a Btk. 186. §-a szerint büntetendő egészségügyi termék hamisítása miatt folytattak eljárást a hatóságok. A legjellemzőbb ügytípus a Magyarországon nem engedélyezett egészségügyi termékek (gyógyszerek) behozatala az országba, illetve átszállítása az országba.

A cselekmények tárgyát képező gyógyszerek közül a potencianövelők, a teljesítményfokozók, a fájdalomcsillapítók, valamint a pszichotróp anyag tartalmú gyógyszerek voltak a leggyakoribbak. Az ügyek tárgyát képező gyógyszerek mennyisége nagyon változó volt, a kiszabott büntetések és az alkalmazott intézkedések között gyakori volt a pénzbüntetés, emellett jellemzően próbára bocsátás és megrovás alkalmazására került sor. Szabadságvesztést nagyobb mennyiségű gyógyszerre történő elkövetés, a felhasználók széles köre számára elérhetővé tétel, valamint más cselekményekkel (pl. kábítószerkereskedelemmel) történő együttes elkövetés miatt, halmazati büntetésként szabtak ki a bíróságok.

A kutatás eredményei tovább vizsgálandók, ennek érdekében a következő évben a gyógyszer-szakmai hatóságok fókuszcsoportos megbeszélést kezdeményeztek. A kutatás eredményei a célnak megfelelően várhatóan kiindulópontul szolgálnak majd a szakmai szervek és a jogalkalmazók konzultációi során, az eljárások eredményességének fokozása érdekében.

Kiss Anna:

Az új büntetőeljárás törvény elméleti és gyakorlati kérdései

A kutatás kiterjedt a 2018-ban hatályba lépett új büntetőeljárás törvény módosításainak a vizsgálatára, különös tekintettel a 2021-től megváltozott szabályokra, ennek okaira és magyarázataira. A jogalkotói szándék megismerése mellett áttekintettük és feldolgoztuk a Be. módosításaira vonatkozó szakirodalmat. Az általános jogelméleti elemzésen túl, a joggyakorlat megismerése céljából, kiválasztva a büntetőeljárásban 2021 januárjától megjelenő ún. *Barnahus-módszert*, kerekasztal-beszélgetést szerveztünk a kiskorú sértettek kihallgatására vonatkozóan, valamint interjúkat készítettünk jogalkalmazókkal.

A kutatás fontos megállapítása, hogy a Be. indokolása és a jogalkalmazók egy része is keveri a Barnahus-módszert a Barnahus intézményével. A Be. 2021. január 1-jei módosításával a Barnahus mint kihallgatási módszer jelenik meg a büntetőeljárásban, és ennek is csupán egy hazai variánsaként; ez is csak mint lehetőség: így egy sajátos magyar büntetőeljárás módszerről van itt szó. Vagyis az EU és a COE által a tagállamoknak, illetve a részes államoknak ajánlott jogintézmény teljes integrálása nem történt meg, bár a törvény indokolása kifejezetten Barnahusként utal rá. Az interjúkat is elemezve megállapítható, hogy a „magyar Barnahus” a kíméleti intézkedések egyike, és nem azonos azzal, amit a szakirodalom valójában a Barnahus alatt ért. A hazai jogalkotó ennek kapcsán csak annyiban módosította a Be.-t, hogy a hatóság belátásától függően alkalmazhatóvá tett egy kíméleti intézkedést a különleges bánásmód büntetőeljárás eszközrendszerében: a tizennyolcadik életévet be nem töltött sértett és tanú – akik a törvény erejénél fogva különleges bánásmódot igénylő eljárási szereplők –, valamint járulékosan a tizennyolcadik életévet be nem töltött fiatalok terhelte tekintetében. Mivel a hatóság belátásától függően alkalmazható kihallgatási módszerről van itt szó, feltevésünk szerint a jogalkalmazás mindennapjaiban nem fogják alkalmazni; vagyis ez a kíméleti eszköz a gyakorlatban csak ritkán fog megjelenni. A feltevés igazolására vagy cáfolására további kutatásra lesz szükség, mivel friss jogintézményről van szó.

A kutatás fontos megállapítása, hogy a jogalkalmazók álláspontja abban a kérdésben még nem egységes, miszerint a korlátozott keretek között elvégezhető Barnahus-módszerrel levezetett eljárási cselekmény következtében vajon milyen bizonyítási eszköz jön létre a büntetőeljárásnak nevezett drámában: tekinthető-e a Be. szabályai szerinti ez tanúvallomásnak, vagy csupán – okirati formában – tárgyi bizonyítási eszközt keletkeztet. Erre a kérdésre is további kutatás adhat választ.

Virág György – Szabó Judit:

A pedofília kapcsolata a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekményekkel

A pedofília összetett háttérű jelenség, kétségtelenül fontos kriminológiai vonatkozásokkal. A szexuális viselkedések „nem normálisnak” minősítése, a szexuális deviancia vagy parafília körének meghatározása tér- és időfüggő, koronként és társadalmanként változó. A pedofiliát, vagyis a kizárólagosan vagy elsősorban a serdülőkor előtti vagy serdülőkorban lévő gyerekek iránt érzett szexuális vonzalmat a pszichiátria ma is mentális

betegségként, pszichiátriai rendellenességként értékeli, és mind a két nagy nozológiai rendszerben szerepelteti.

A büntetőjog, bár a pedofília kifejezését vagy meghatározását nem tartalmazza, egyes formáit a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében szankcionálja.

Ugyanakkor erről, a parafiláról és a gyerekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekményekkel való kapcsolatáról sokféle téves képzet fogalmazódik meg, olykor kriminológusok és más szakemberek részéről is.

Kutatásunk célja a pedofília definíciójának, oki hátterének, klinikai jellemzőinek és diagnosztikai kritériumainak áttekintése, a gyerekek sérelmére elkövetett bűncselekményekben játszott szerepének vizsgálata, valamint a prevencióval és kezeléssel kapcsolatos ismeretek összefoglalása volt. A szakirodalmi áttekintés mellett kvalitatív empirikus módszert is alkalmaztunk: egy fókuszcsoporthoz interjú keretében összegyűjtöttük és elemeztük jogalkalmazóknak és igazságügyi elmeorvos, illetve pszichológus szakértőknek a vizsgált témakör különböző aspektusaival kapcsolatos ismereteit, tapasztalatait és véleményét.

Mind a szakirodalom feldolgozása során, mind pedig a fókuszcsoporthoz a szakemberek által elmondottak alapján alátámasztást nyert, hogy a gyermekek sérelmére nemi bűncselekményt megvalósító elkövetők túlnyomó többsége klinikai értelemben véve nem minősül pedofilnak. Következtetéseink szerint a pedofília mint mentális zavar a gyerekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények motivációs hátteréhez csak kis mértékben járul hozzá, a jogalkalmazás szempontjából pedig kevésbé, vagy egyáltalán nem releváns tényező, hiszen – legalábbis a jelenlegi gyakorlat szerint – önmagában nem érinti a beszámítási képességet. Éppen ezért a gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények megelőzése érdekében túl kell lépni a két jelenség közé egyenlőségjel tevő nézeteken, és célszerű lenne talán a „pedofil bűncselekmény” fogalmának felülvizsgálata is, annak megtévesztő jellege miatt.

A gyermekek védelme komplexebb, a büntető igazságszolgáltatási rendszeren és a pszichiátriai kategóriákon túlmutató megközelítést igényel.

Kármán Gabriella – Kó József:

A szakértői bizonyítás a jogalkalmazás tükrében

A 2019-ben indult kutatás célja az volt, hogy korábbi – a témában elméleti síkon folytatott – vizsgálatainkra építve ezúttal az igazságügyi szakértői bizonyítás jogalkalmazási tapasztalatait vizsgáljuk, különös tekintettel az igazságügyi szakértőkről szóló új, 2016. évi XXIX. törvény céljainak megvalósulására és kiemelt figyelemmel a jogalkalmazás részéről korábban tapasztalt anomáliákra. A jogalkalmazáson belül a vizsgálat a büntető joggyakorlatra koncentrált, amelynek kereteit a büntetőeljárásról szóló új, 2017. évi XC. törvény és a büntetőeljárás bizonyítási jellegzetességei jelölik ki. Véleményünk szerint időszerűvé vált a szakértői bizonyítás több szakterületet felölelő, átfogó vizsgálata helyzetértékelő, illetve a szakértői és a jogalkalmazó tevékenységet egyaránt segítő céllal, az új jogszabályok tükrében.

A 2020-ban lefolytatott empirikus kutatás kérdőíves módszerrel zajlott a nyomozó hatóságok, az ügyészség és a bíróság körében. Valamennyi járási és megyei szervezettől legalább egy kérdőív kitöltésére került sor, ez a részvételi arány és az összesen 668 kitöltött kérdőív reprezentatív eredményt előlegez meg.

A 2020. év az ügyészség és a bíróság gyakorlati tapasztalatainak értékelésére nyújtott lehetőséget a kérdőívek válasza alapján. A nyomozó hatóságok, a rendőrség és a NAV munkatársai által kitöltött kérdőívek feldolgozására a 2021. évben került sor.

A szakértő kirendelése, a szakvélemény beszerzése az esetek túlnyomó többségében a nyomozati szakaszban történik, így a nyomozó hatóságok képviselőitől mindenekelőtt a szakértő igénybevételével kapcsolatos tapasztalataikat vártuk. A válaszok alapján – a várakozásoknak megfelelően – a szakértő kirendelésére az ügyek meghatározó részében a nyomozó hatóság részéről, hivatalból kerül sor, az esetek kb. 20%-ában az ügyészség utasítására. A szakértő kirendelése a válaszok 80%-a szerint a szakértői intézmények köréből történik.

A kompetenciával rendelkező szakértő megtalálása az esetek nagyobb részében nem jelent problémát, a megfelelő kérdések megfogalmazása során a kollégák tapasztalatai és maguk a szakértők jelentenek segítséget.

A szakvélemények hitelt érdemlőségének megítélése elsősorban az ügyészség és a bíróság feladata a vádemelés és az ügydöntő határozat meghozatala során. Ez évben került sor ennek a kérdéskörnek a vizsgálatára egy kiemelt szakterületcsoport keretében: az igazságügyi pszichológus és pszichiáter szakértői szakterület kapcsán. Mind az ügyészek, mind a bírák válasza szerint e két szakterületen – mások mellett – különösen jellemzőek a szakértő szubjektív megítélésén alapuló verbális megnevezések a valószínűség fokának kifejezésére, emellett e területek megalapozottságát illetően merül fel a leggyakrabban kétely.

A szakterületek alapjául szolgáló diszciplína sajátosságai miatt ezeket a problémákat a külföldi szakirodalomban is tárgyalják, a megoldást célzó kutatások folynak.

Jelen kutatás eredményei kiindulópontul szolgálhatnak e kérdéskör, illetve más megállapítások további vizsgálatához.

Virág György – Szabó Judit:

A természeti katasztrófák és a járványok hatása a családon belüli erőszak alakulására: a változások kriminológiai jellemzői, a megelőzés és kezelés lehetőségei

A kutatás aktualitását a Covid-19 vírus által okozott, 2020 elején kialakult világjárvány adta. A pandémiás helyzet kezelését célzó korlátozások kedvezőtlen következményekkel jártak a gazdaság és a mindennapi élet számos területén, káros hatást gyakoroltak a lakosság mentális állapotára, és – egyebek mellett – a családon belüli erőszak volumenének világszerte tapasztalható növekedéséhez vezettek. A kedvezőtlen változások bekövetkezése a korábbi súlyos, olykor majdnem világméretű járványok – pl. a SARS-CoV és az Ebola –, valamint egyes természeti katasztrófák, illetve társadalmi-gazdasági válságok kapcsán felhalmozódott tapasztalatok fényében nem volt váratlan vagy meglepő. Megismerésük, elemzésük hozzájárulhat a prevenció eszközár bővítéséhez.

Mindezek fényében kutatásunkban a természeti, technológiai és ember okozta csapások, a járványok, illetve a gazdasági válságok családon belüli erőszakra gyakorolt hatásainak feltárására és a probléma kezelését célzó intervenciók és intézkedések áttekintésére vállalkoztunk, különös tekintettel a 2020 elején kirobbant Covid-19 járványra.

A szakirodalom feldolgozása mellett a Covid-19 járvány első hullámának hónapjaira vonatkozó, különböző forrásokból beszerzett statisztikai adatok elemzésére támaszkodtunk a rendkívüli helyzetek és a családon belüli erőszak emelkedése közötti kapcsolat vizsgálata céljából. Az összefüggés háttérében álló tényezők körében kiemelten foglalkoztunk a mentális zavarok közvetítő szerepével. A teljesség igénye nélkül áttekintettük továbbá a Covid19-pandémia családon belüli erőszakra gyakorolt kedvezőtlen hatásainak csökkentését és a probléma kezelését célzó nemzetközi erőfeszítéseket és az e téren tapasztalható fejleményeket.

Kutatásunk eredményei alátámasztják azt a következtetést, hogy a természeti csapások és járványok, illetve konkrétan a Covid19-pandémia és az ezekkel együtt járó korlátozások a családon belüli erőszak gyakoriságának növekedéséhez és súlyosbodásához vezetnek, amelyek kezelése a szokásosnál is nagyobb terhet ró a társadalmakra. A világ számos országában jelentős erőfeszítések történtek a probléma visszaszorítása érdekében, egyebek mellett az áldozatok segítségkérését, elhelyezését, támogatását célzó szolgáltatások és intézmények zavartalan vagy az új helyzethez adaptált működésének biztosítása, továbbá például figyelemfelhívás és tájékoztatás. Az emelkedő trendről árulkodó nemzetközi adatokkal összecsengő hazai számok ellenére Magyarországon csak néhány speciális intézkedés történt a járványügyi korlátozások családon belüli erőszakra gyakorolt negatív hatásainak csökkentése és a következmények kezelése érdekében, bár az áldozatsegítő rendszer vonatkozásában a járványtól függetlenül (is) történt némi előrelépés. További kutatások szükségesek az új helyzet kihívásaihoz való alkalmazkodást elősegítő specifikus eszközök és módszerek kimunkálásához, amely törekvéseknek célszerű a korábbi természeti csapásokkal és járványokkal kapcsolatban felhalmozódott tapasztalatokra is támaszkodni.

Ritter Ildikó:

Az időskori kriminalitás jellemzői

Az életkor-bűnözés görbe (*Age-crime curve – ACC*) jelentőségteljes múltra tekint vissza a kriminológia tudományában. A közelmúltban számos új elemzés született, amely ennek változását detektálta, és amely a korábbiakhoz képest más megközelítésben vizsgálta az életkor-bűnözés kapcsolatot. A fókusz elsősorban az életkor és a bűnözési hajlam mikroszintű kapcsolatának leírására és magyarázatára irányult, míg korábban a makroszintű bűnözési trendek felvázolását szolgálta. Az „új hullám kutatói” vizsgálták, hogy az ismertté vált bűnözés általánosan detektált csökkenése tükrözi-e az egyes korosztályokban is a bűnözési ráták csökkenését, azaz általános tendenciáról van szó, vagy korosztályonként eltérő mintázat figyelhető meg. Miközben a kriminálstatisztikai adatok, viktimológiai vizsgálatok, illetve nagymintás populációs vizsgálatok eredményei azt jelzik, hogy a fejlett országokban csökken az összbűnözés elterjedtsége, bizonyos bűncselekmények, illetve korcsoportok érintettsége növekvő intenzitást mutat. Ide tartoznak az idős korú bűnelkövetők is.

Az előző évben a rendelkezésre álló szakirodalom alapján megvizsgáltuk a hazai helyzetet; elemeztük, hogy miként alakult az elmúlt 30 évben a 65 év feletti népesség bűnözésen belüli részesedése, továbbá milyen sajátosságokkal bír a vonatkozó populáció bűnözése. A tárgyévben dokumentumelemzés módszerével, bűnügyi akták feldolgozásával vizsgáltuk a hazai időskorú bűnelkövetés jellemzőit, kurrens

sajátosságait, és azokat a módszereket, amelyek segítségével prognosztizálható ennek rövid és középtávú alakulása.

A vizsgálat eredményei azt jelezték, hogy ha a társadalmi és jogszabályi környezet nem változik, akkor egy társadalom egyes korcsoportjaiban történő érdemi elemszámváltozás, illetve részarányváltozás hatással van a bűnelkövetői kör korösszetételére is; a növekvő elemszámú, illetve részarányú életkori csoport növekvő elem- illetve részarányszámot fog mutatni a kriminálstatisztikában is. Ezt az összefüggést lineáris okság elméletének neveztük.

A változás – a csökkenés vagy a növekedés – intenzitása azonban számos egyéb tényező függvénye. Azaz a lineáris okság csak a változás makrostatisztikai irányát mutatja meg, annak ütemét, területi sajátosságait egyéb változók szemléltetik. Ezeket a változókat lineáris oksági együtthatónak neveztük.

Ha egy makrostatisztikai változás segítségével modellezni szeretnénk a bűnözés jövőbeni alakulását, nem elégséges, hogy a lineáris okság nyomán a bűnözés adott szegmensének terjedését előrejeltsük, hiszen a lineáris oksági együtthatók kiszámolása, ismerete nélkül nem kaphatunk hiteles prognózist, az eredményeink nem lesznek validak és kongruensek. A lineáris okságot az oksági együtthatóval értelmezve eljuthatunk a kiterjesztett vagy extenciális lineáris oksági (*extensive linear causal theory*) eredményhez, teoretikus nézőpontból pedig a kiterjesztett vagy extenciális lineáris oksági elmélethez.

Ha ezt elfogadjuk, akkor két megjegyzést fűzhetünk az életkor-bűnözés görbe és a magyarázatok mellé:

- habár a klasszikus „haranggörbe” az ismertté vált makro- vagy össz-bűnözés vonatkozásában nem kérdőjeleződött még meg, egyre kevesebb jelentőséggel bír, mert egyre kevesebbet árul el a bűnözés etiológiájáról, morfológiájáról, nem is beszélve a mikroszintű sajátosságokról; ezért nem alkalmas arra, hogy napjainkban prognózisokhoz használjuk;
- ugyanakkor felmerül az igény arra, hogy különböző, a klasszikustól (fiatalkorú és felnőtt) eltérő korcsoportok szerint is elkezdjük vizsgálni a bűnözés terjedelmének és jellemzőinek alakulását, ugyanis a társadalmak – egyebek mellett – gyorsan változó korösszetétele nem a bűnözés mennyiségi, hanem minőségbeli, morfológiai jellemzőire lesz hatással. Ez pedig jelentősen átírja majd a kriminálpolitikát, a bűnmegelőzési stratégiákat és érinti a jogalkotás és jogalkalmazás világát is.

A vizsgálat eredményei megerősítették, hogy az időskori kriminalitás nagy része mögött szociális és/vagy egészségügyi oksági tényezők állnak, a bűnelkövetés összefüggésbe hozható az életkorukból adódó biopszichológiai változásokkal vagy betegségekkel, illetve a szociális helyzetükkel. Az időskori deviancia és bűnelkövetés úgy is értelmezhető, mint az életciklus előrehaladott szakaszába lépve az egyéneket érintő biopszichológiai és szociális változások együttes és változatos hatásainak eredménye.

Nagy László Tibor:

A rablások empirikus vizsgálata

A kutatás az OKRI-ban a vagyon elleni erőszakos bűncselekmények vizsgálatának körébe illeszkedik, amelynek során az elmúlt években már megtörtént az önbíráskodás, valamint a kifosztás elemzése. Ebben az esztendőben reprezentatív empirikus vizsgálatra került sor,

véletlenszerű kiválasztás módszerével, a VIR alapján 2019-ben rablás miatt jogerősen elítélt 683 vádlott közül 228 elkövető (33,4%), 200 bűncselekmény és 215 sértett adatainak feldolgozásával és értékelésével.

A regisztrált rablások száma az elmúlt években jelentősen csökkent, míg 2000-ben még 3436, addig 2020-ban már csak 616 bűncselekmény vált ismertté. A rablás ennek ellenére továbbra is kiemelt tárgyi súlyú, társadalmi veszélyességű deliktum, amely egyszersmind a legsúlyosabb vagyoni elleni erőszakos bűncselekmény.

A vizsgált rablások 82%-a a Btk. 365. § (1) bekezdésének a) pontjába ütközött, azaz a dolgelvétel erőszakkal, illetve az élet vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel valósult meg, 18%-a pedig a (2) bekezdés szerinti úgynevezett megtartásos rablás volt, amikor a tetten ért tolvaj a lopott dolog megtartása végett alkalmazott erőszakot vagy a testi épség elleni közvetlen fenyegetést. Az (1) bekezdés b) pontjába ütköző öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotba helyezéssel történő elkövetés nem fordult elő.

A cselekmények 80%-át városokban hajtották végre, ebből 19%-ot a fővárosban, az esetek mintegy felét közterületen, 14%-át családi házban, 8%-át pedig állomáson, járműmegállóban.

A legjellemzőbb az útonálló jellegű elkövetési mód volt (37%), ezt követően pedig az úgynevezett „trükkös” rablás (10%), amikor a tettes először a sértett bizalmába férkőzött, üzletelni akart vele, megtekintésre kölcsönkérte az eltulajdonítani kívánt értéktárgyat, vagy például rendőrnek adta ki magát. Az üzletben, vendéglátóhelyen a személyzet sérelmére végrehajtott támadások 9%-ot képviseltek. A cselekmények 49%-a előre kiterveztéként értékelhető. Az elkövetési tárgyak között (amelyek természetesen egyidejűleg többfélék is lehetnek) leginkább készpénz (a cselekmények 66%-ánál), mobiltelefon (24%), valamint személyes okiratok (10%) fordultak elő. Az elkövetési értékek meglehetősen alacsonyak voltak, 61%-os arányban nem haladták meg az ötvétezer forintot. Ötvenmillió forintot meghaladó különösen nagy elkövetési értékre mindössze három esetben került sor.

Az elkövetők 90%-a férfi volt, 60% tettes, 32% társtettes, 6% bűnsegéd, és egy közvetett tettes is akadt. A családi állapot tekintetében a legtöbben nőtlenek/hajadonok voltak (61%), míg élettársi kapcsolatban 26%-uk élt. 30%-uk alkalmi munkát végzett, 21%-uk rendelkezett állandó munkahellyel, míg 17%-uk munkanélküli volt, és mindössze 22%-uk szerzett valamilyen szakképzettséget. A tettesek 25%-a fiatalkorú volt, hárman pedig 14 év alatti gyermekkorúak.

A terheltek 57%-a csak a rablás alapesetét valósította meg, míg a leggyakoribb minősített esetek közel azonos arányban fordultak elő (csoportos elkövetés 17%; felfegyverkezve 15%; a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására idős koránál vagy fogyatékosságánál fogva korlátozottan képes személy sérelmére 15%). Az erőszak alkalmazása során leggyakrabban az ököllel való ütés (25%), a sértett meg/fellökése (20%), a tenyérrel történő arcú ütés (11%) és a rúgás (9%) fordult elő. Tipikusnak tekinthető az eszköz nélküli, pusztán fizikai erővel vagy fenyegetéssel való végrehajtás, eszközhasználat esetén pedig egyértelműen a kés használata dominált (11%). Az elkövetők 31%-a alkoholos állapotban valósította meg a cselekményt.

A vádlottak többsége, 60%-a már volt büntetve, 34%-ukat végrehajtandó szabadságvesztésre is ítélték már, 15%-uk pedig különös visszaesőnek is minősült. A terheltek 16%-át vizsgálta meg elmeorvos szakértő. Valamennyiük esetében személyiségzavart állapított meg a szakvélemény, büntetőjogi szempontból kóros elmeállapotúnak nyilvánítás nélkül. A szankciók tekintetében a terheltek háromnegyedét végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték a bíróságok, felfüggesztett szabadságvesztés

kiszabása vagy kizárólag intézkedés megállapítása jellemzően fiatalok esetében történt. Jogorvoslati eljárásokra 64%-os arányban került sor, ezek fele részében nem változott a büntetés mértéke, 37% esetében enyhébb, míg 13%-uknál súlyosabb lett.

A sértettek 38%-a nő volt, 19%-a 18 év alatti. A leggyakrabban a közterületen vagy lakásukban egyedül tartózkodó személyek, az üzletekben dolgozók, valamint a társaiknál gyengébb testalkatú fiatal- és gyermekkorúak váltak áldozattá. Életvitelszerű lakóhelyük jellemzően megegyezett a bűncselekmény elkövetésének településével. A sértettek 59%-a korábban nem ismerte az elkövetőt, 50%-uk pedig általában a támadás hirtelen, lenyűgöző jellege miatt egyáltalán nem védekezett az elkövetővel szemben. 18%-uk alkoholos állapotban volt a cselekmény elszívésekor. Az áldozatok nagyobb részét nem érte sérülés, 38%-uknál könnyű, 7%-uknál nyolc napon túl gyógyuló súlyos sérülés keletkezett. 29%-ukat közvetlenül nem érte anyagi kár, mivel a cselekmény kísérleti stádiumban rekedt, vagy az elvesztett érték tulajdonosa más természetes vagy jogi személy volt. A profilaxis szempontjából a rablások egy részét főként akkor lehetett volna megelőzni, ha a sértett nem egyedül tartózkodik az elkövetés helyszínén (esetenként ittas állapotban), ha nem használja láthatóan a mobiltelefonját, nem mutatja a nála lévő pénzt, ha erősebb nyílászárók és riasztó védi az épületet, valamint gyermek- és fiatalok esetében, amennyiben a pedagógusok/nevelők hamarabb tudomást szereznek a cselekményekről, ami által megakadályozhatták volna a folytatólagos elkövetést.

Konklúzióként megállapítható, hogy a vizsgált időszakban a rablások túlnyomó részét városi környezetben, közterületen, nehéz anyagi helyzetben lévő tettesek, csekély elkövetési értékre, készpénz vagy mobiltelefon megszerzése céljából, komoly tervezés, előkészületek és eszközhasználat nélkül, egyedül lévő, gyengébb testalkatú áldozatok sérelmére, viszonylag csekély erőszak alkalmazásával, legfeljebb könnyű sérüléseket okozva követték el.

Solt Ágnes:

A kapcsolattartás mint reintegrációs eszköz vizsgálata

A kutatás vizsgálta a kapcsolattartás alakulását a szabadságvesztés-büntetés időtartama alatt és azt követően. Köztudott, hogy a külső kapcsolatok életben tartása a börtönkörülmények között nehezebb. Az elzárás, a behatárolt kommunikációs lehetőség, a korlátozott időtartamú kapcsolattartási feltételek és a kapcsolattartás jelentős anyagi vonzatai mind olyan tényezők, amelyek komoly terhet rónak mind az elítéltekre, mind pedig a családjára, kapcsolattartóira, ha fenntartani, ápolni akarják viszonyukat. Megfigyelhető, hogy azok az elítéltek, akiknek kapcsolattartása intenzív és kiegyensúlyozott, kevesebb rendkívüli esemény okozói a börtönben, és a visszaesési ráta a körükben alacsonyabb. Mivel a cél a szabadságvesztés-büntetését követően a sikeres reintegráció, amelynek egyik eszköze a szociális háló megtartó ereje, kérdés, mennyire lehetséges, és milyen eszközökkel lehet segíteni a fogvatartottat pozitív töltetű kapcsolatainak megőrzésében. A kutatás kezdetén nem merülhetett fel az a kérdés, amely mára igazán aktuálissá vált: miként hat a járványhelyzet és a járványhelyzet következtében bekövetkezett drasztikus intézkedéssorozat az elítéltek kapcsolataira és az elítéltekre magukra.

A visszaeső, „börtönjáró” fogvatartottak családja, barátai, azaz a kapcsolattartóik egy része szintén büntetett, így maga a közeg sem alkalmas a visszaesés elkerülésére, a társadalomba, a társadalmi normák és jogszabályok keretezte közösségbe való

beilleszkedésre. Ezért – különösen fiatalok esetében – bűnözéssel fertőzött családokból és környezetből való bekerülés esetén a kapcsolattartás nem segíti elő a reintegrációt. Akkor azonban, amikor a külső környezet biztosítani tudná a bűnelkövetéstől való távolmaradást, fel lehet mérni a bv. intézetek reintegráló hatását, amelyet a kapcsolattartás elősegítésével érhetnek el. A kutatás során ezért olyan emberek életét kísértük figyelemmel kb. 3 évig (egyéneként változóan, a kiszabott szabadságvesztés időtartamának függvényében), akik először kerültek börtönbe, magas IQ-val rendelkeznek, a társadalom magasabb státusú tagjának számítottak, több éves büntetésre ítéltettek, és családi kapcsolataik alkalmasak a büntetés elviselésének, majd pedig a jogkövető élet folytatásának a támogatására. Különösen érdekes, hogy ilyen kritériumok mentén hogyan és milyen minőségben maradnak életben a kapcsolatok (esetleg hogyan lehet költségvetési ráfordítás nélkül segíteni/nem akadályozni ezeket a pozitív kapcsolattartásokat), és milyen hatása van a vizsgált egyénre a kapcsolat, vagy annak elvesztése a börtön autonómiát megvonó közegében, majd annak hatására a kikerülést követő években. Jelen járványügyi helyzetben a kérdések köre tovább bővült. Milyen hatása van a személyes kapcsolattartás teljes hiányának a fogvatartottakra és a hozzátartozóikra? Mi a kockázatosabb egy év időtartamot tekintve: a személyes kapcsolatok teljes körű és kivétel nélküli beszüntetése, vagy a járványveszély kockázatainak minimalizálása melletti látogatás-fogadás és az eltávozások szigorú feltételekhez kötött engedélyezése?

Vannak olyan egységesen, mindenkinél megjelenő tipikus vonások – benti magatartásban, elhatározásokban, értékek változása terén, vágyakban és félelmekben – amelyek úgy tűnik, nagy valószínűséggel a hasonló elkövetői körre egységesen jellemzőek lehetnek. Levonhatunk olyan következtetéseket is, amelyek segítségével a kedvezményekről való döntések és kockázati besorolás kérdésének esetén a mérlegeléskor figyelembe vett szempontok köre kiegészülhet, illetve a büntetés-kiszabás gyakorlata is megfontolandó szempontokkal egészülhet ki.

Az egyes esetekből tipikusan előforduló jellegzetességek figyelhetők meg, amelyek a mintába kerülés kritériumainak megfelelő fogvatartottakra egységesen valószínűsíthetőek.

A középkorú, első büntényes, a szakirodalom által fehérgalléros elkövetőként definiált, a bv. intézetbe kerülést megelőzően magas társadalmi státuszú elítéltek körében jellemző, hogy a bv. intézetbe vonulásukat megelőzően tudatosan készülnek a büntetés letöltésére, amelyhez hasonló megküzdési stratégiákat választanak, előre megtervezett időbeosztással. Az idő minél hasznosabb eltöltésére törekednek, ilyen a tanulás, az olvasás, a testedzés. A legfőbb szempont a kedvezmények feltételeinek maximális teljesítése, minimális kockázatvállalás és konfrontáció elkerülése más elítéltekkel és a bv. intézet dolgozóival.

A szabadságvesztés időtartama alatt jellemző a dac és keserűség növekedése, amely az egyénnél leginkább a túléléshez szükséges belső hajtóerő motorjaként működik.

Pozitívumként értékelhető, hogy a szabadságvesztés-büntetés töltése folyamán az alapvető értékrend, a fontossági sorrend az élet dolgai tekintetében jelentősen megváltozik: a munka, a siker és az anyagi jólét leértékelődik, miközben a család, a szoros családi kötelékek kiemelt jelentőséget kapnak. Mindez egy éven belül megtörténik, és a jelek szerint jó eséllyel maradandó változást jelent.

Jellemző a korábbi, büntetést megelőző viselkedésnek és a következményeknek az újraértékelése, és – még ha az elítélt a büntetést túlzónak értékeli is – az önkritikus szemlélet és önvizsgálat, illetve a megfelelő következtetések levonása a jövőbeni viselkedésre vonatkozóan.

Egységesen megfigyelhető az igazságszolgáltatásba vetett hit teljes megrendülése, annulálása, valamint a paranoiához közelítő gyanakvás és bizalomvesztés a gazdasági élet társadalmi, jogi szabályozásában és az intézmények működésében, amely vélekedés nagyban meghatározza az elítélt későbbi gazdasági és munkatevékenységeit.

Póczik Szilveszter – Bolyky Orsolya – Sárík Eszter:

A Covid19-pandémia elsődleges és másodlagos társadalmi hatásainak vizsgálata, különös tekintettel a bűnözés egyes formáira

A tanulmány az Intézetben 2020 szeptemberében létrehozott Covid-munkacsoport eddigi eredményeit, egy kriminológiai szempontú helyzetfelmérést mutat be. Bár a kutatás megkezdése óta hozzájutottunk a 2020. évi adatokhoz, a rendelkezésre álló adatok a kriminálstatisztikai regisztráció sajátosságai miatt jelenleg nem tekinthetőek véglegesnek. A zárótanulmányban a kutatás jelenlegi stádiumában biztonsággal megfogalmazható megállapításokat adjuk közre. Az eredmények minden kétséget kizáróan rámutatnak, hogy a Covid-járvány strukturális változásokat hozott a társadalomban. Új jelenségek mutatkoztak a bűnözés területén is globálisan és Magyarországon egyaránt. Bár Magyarországon a nyugat-európai országokkal ellentétben nem voltak erőszakos tiltakozó mozgalmak, és az erőszakos cselekmények száma a járvány idején csökkenni látszott, a gyűlölet új, a bűncselekményi szintet el nem érő, de mindenképpen fenyegető formái jelentek meg. Az állampolgárok több, engedély nélkül tartható fegyvert vásároltak, a családon belüli erőszakos cselekmények száma – ahogy az összezártság és más negatív társadalmi hatások eredményeképpen más országokban is – növekszik.

A járvány szükségessé tette, hogy az igazgatási és gazdasági ügyintézés, valamint a személyes kommunikáció nagyrészt az online térbe kerüljön át. Ez azonban szélesebbre tárta a kaput a kiberbűnözés, például az adathalászok, az online térben tevékenykedő csalók és hamisítók előtt, miközben a csalás néhány régi formája az offline térben is új erőre kapott. Az állampolgárok egészségének védelme és az álhírek terjesztésének megakadályozása érdekében a magyar kormány is szükségesnek tartotta speciális jogi szabályok bevezetését. A tanulmány kitér a jogi változások bemutatására is. A járvány eddigi időszakának vizsgálata lehetővé tette egyes releváns jelenségek feltárását, és a jelenleg rendelkezésre álló statisztikai adatok integrálását.

Garai Renáta:

Kapcsolati erőszak a joggyakorlat tükrében (érvényesülés, hatályosulás)

A kutatás középpontjában a Btk. 212/A §-a szerinti kapcsolati erőszak tényállás gyakorlatban történő megjelenése áll. Szakmai kerekasztalok, fókuszcsoporthoz tartozó megbeszélések és interjúk segítségével térképeztük fel országos szinten, hogyan alakul a jogalkalmazás ezzel a bűncselekménnyel kapcsolatban az egyes hatóságok és a család- és gyermekvédelmi szervek részéről, illetve mennyire ismerik maguk az érintettek, milyen változásokat észlelnek az új szabályok tükrében. A büntetőjogi védelem alapvetései, az új Be. és a kapcsolati erőszak viszonya, a különleges bánásmód követelménye, a

gyermekbarát igazságszolgáltatás, továbbá a másodlagos és a harmadlagos viktimizáció kérdései is helyet kaptak a kutatásban, valamint fókuszba került a hozzátartozók közötti erőszak kezelésével összefüggő rendőrségi feladatokat rögzítő 2/2018. (I. 25.) ORFK utasítás is.

Kötelezettségeket és nem lehetőségeket tartalmaznak a jogszabályi előírások, mindezek érvényesülését és a mindennapokban történő tényleges alkalmazását, vagy éppen annak hiányát, figyelmen kívül hagyását vizsgálta a kutatás. A szakmai egyeztetések tapasztalatai, valamint a család- és gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjainak beszámolóí súlyos és azonnali felszámolást igénylő problémák és kritikák megfogalmazására adnak alapot:

- a nyomozó hatóságok továbbra sem fordítanak kellő figyelmet a helyes minősítésre, így a nyomozásokat az alapul fekvő bűncselekményben (tipikusan testi sértés, zaklatás, rongálás, személyi szabadság megsértése stb.) rendelik el;
- a rendőrkapitányságok jelentős része a bűncselekményi tényállás egészét magánindítványra büntetendőnek és szubszidiáriusnak tekinti, ezáltal törvénysértő tájékoztatásokat nyújtanak a sértettek részére;
- a hivatalból üldözendő kapcsolati erőszak fordulatai esetén alapvető nyomozati cselekmények maradnak el, továbbá nem hívják fel a sértettek figyelmét a közvetett bizonyítékok jövőbeni jelentőségére;
- a jelzőrendszer működésének elégtelensége, a védőháló elérhetetlensége és a hatóságok ügyintézési attitűdje nagymértékben hozzájárul az áldozatok kiszolgáltatott helyzetének növeléséhez;
- a sértettek a jogalkotási bázis kiépítettsége mellett tényleges, és számukra is érzékelhető segítséget kérnek.

Összességében rögzíthető, hogy a jogalkalmazás sokszor tévhiték és a régi berögződések mentén folyik, és bár a családon belüli erőszak dinamikájával és annak jellegzetességével a hatóságok tisztában vannak, ezek az eljárások jelentős részben még mindig a megszüntetés felé haladnak. A törvényességi felügyeletet gyakorló ügyész(ség)nek a jövőben nagyobb figyelmet kell fordítania a rendőrség munkájára, és a jogsértő döntéseket haladéktalanul jeleznie kell.

A hozzátartozók között megvalósuló bűncselekmények háttere egy komplex és összetett rendszerben értelmezhető, amelyben minden láncszem kitértetett jelentőségű szereplőként funkcionál. Csak összefogással, együtt gondolkodással, a jelenlegi gyakorlat felszámolásával, és az intézkedésre köteles személyek és szervezetek számonkérésével érhető el az, hogy az otthon falai között erőszakot elszenvedett sértettek valós és hathatós segítséget kapjanak.

Solt Ágnes:

A szülő sérelmére elkövetett emberölés szociológiai hátterének vizsgálata

A kutatás célja, hogy közelebb kerüljünk annak megválaszolásához, hogy vajon hogyan, milyen előzményeket követően jut el valaki oda, hogy megöli saját édesanyját vagy édesapját. Mi az, amit közös jellemzőként megállapíthatunk az elkövetőkről, illetve a szülőgyerek kapcsolatáról, annak dinamikájáról? Melyek azok a motívumok, amelyeket

elemezve, bemutatva, összegezve érthetőbbé válhat számunkra a szülőgyilkosság jelensége?

A kutatási jelentésben először a szülőbántalmazás és a szülőgyilkosság témakörében ismertetünk néhány adatot és kutatási eredményt, illetve a szűkösen fellelhető szakirodalom megállapításait. Sorra vesszük a szülők sérelmére elkövetett emberölések témában született tanulmányokat, a bennük megfogalmazott gondolatokat. Ezt követően bemutatjuk az empirikus kutatás mintáját és módszertanát, majd pedig az aktafeldolgozás eredményeit ismertetjük.

A szülőbántalmazás jelensége a társadalmunkban akkor terjedt el és vált problematizált jelenséggé, amikor a válások és a válások mentén kialakuló egyszülős családmodellek száma jelentősen megnőtt. A szülőbántalmazás esetében a két leggyakoribb körülményegyüttes, a visszatérően előforduló jellegzetességek a következők:

- 1) a fiatalkorú vagy fiatal nagykorú fiú által elkövetett sorozatos bántalmazás az édesanyja sérelmére, valamint
- 2) a nagykorú, valamilyen fogyatékkal élő, gyakran szenvedélybeteg és/vagy pszichiátriai betegségben szenvedő személy által elkövetett bántalmazás vele egy háztartásban élő, idős, gyenge, kiszolgáltatott szülője sérelmére.

A szülőbántalmazás vezethet a szülő életének kioltásához, azonban ez csak szélsőséges, tragikus esetekben fordul elő, nem nevezhető általánosnak. A szülőgyilkosságot és ennek tágan értelmezett körülményeit megfigyelve azt láthatjuk, hogy ugyan van átfedés a jellegzetesen előbukkanó együtt járó tényezőkben, mégis, egy részben legalább elkülöníthető jellemzőkkel bíró jelenségről beszélhetünk. A szülőgyilkosság esetében három, jól kirajzolódó tipikus helyzetről kell beszélnünk, amelyből egy eset teljes átfedést mutat a szülőbántalmazás egyik jellemző körülményegyüttesével: ez pedig a pszichiátriai betegségben szenvedő nagykorú személy által elkövetett emberölés vagy ennek kísérlete a vele egy háztartásban élő, idős szülő sérelmére.

A szülőbántalmazás és a szülő megölésének másik jellemző környezete között különbség van a tekintetben, hogy a tizenéves vagy fiatal felnőtt, aki anyját bántalmazza, jellemzően eltér attól a tizenévestől, vagy fiatal felnőttől, aki megöli szülőjét. Az alapvető különbség abban rejlik, hogy a fiatal elkövető az emberölések esetében jellemzően a szülő által bántalmazott, vagy mély sérelmekkel felnövő gyermek volt korábban, míg a jellemzően anyját bántalmazó fiatal fiúgyermek előéletében, gyermekkorában nem szenvedett el bántalmazást vagy szubjektív sérelmet bántalmazott szülője részéről. A szülőgyilkosságot megelőző és övező tipikus környezet harmadik esete a magatehetetlen, gondoskodásra szoruló szülő, akit nagykorú, sokszor idősödő gyermeke elhanyagol, és a sértett a gondozatlanságba hal bele.

Mind a szülőbántalmazás, mind a szülőgyilkosság jelensége és gyakorisága rávilágít a szociális háló működési hiányosságaira:

- a pszichiátriai betegek nem megfelelő ellátására;
- az idős, magatehetetlen emberek gondozatlanságára és kiszolgáltatottságára, valamint;
- a gyermekvédelem hiányosságaira.

A kutatás és annak jelen eredményei újra felhívják a figyelmet a prevenció és a szociális ellátórendszer nélkülözhetetlen fontosságára, amelyek a bűnmegelőzés elsődleges és legfontosabb eszközei lehetnének, és kellene hogy legyenek.

Póczik Szilveszter:

A 2015-ben kezdődött nemzetközi menekültválság és az arra adott társadalmi reakciók rendszerszerű vizsgálata nemzetközi és hazai jogi, valamint kriminológiai szempontból

A 2015. évi menekültválság mélyebb okait kutatva korábban megállapítottuk, hogy a közel-keleti és észak-afrikai népesség nagyarányú kivándorlása mögött történelmi időtávban mérhető gazdasági-politikai folyamatok húzódnak meg. A szíriai háború és az azzal összefüggő egyéb hadszíntereken kibontakozó háborúk, valamint az ezekkel szorosan összefüggő terrorista tevékenység menekülők millióit kényszerítette lakóhelyük elhagyására, illetve kivándorlásra. Jelen tanulmányunkban bizonyítottuk, hogy a gyarmati időszak lezárulta óta állandó válságövezetnek tekinthető észak-afrikai és közel-keleti nagyrégió a mai tömeges migráció fő forrása. A 2015. évi menekültválság egyik fő okozója az Iszlám Állam, illetve az általa elkövetett következetes népiirtás volt, ami a 2010 utáni lassú migrációs növekedést követően cunamiszerű globális migrációs hullámot robbantott ki. Közös európai migrációs koncepció hiányában az egyes államok kényszerűen különböző műszaki eszközöket felvonultató határzárak létesítésével keresték a megoldást. A bemutatott műszaki határzárak azt szemléltetik, hogy az EU nem talált univerzálisan alkalmazható, általánosan elfogadott módszert a közelmúlt biztonsági kihívásaira. A fizikai akadályok felállítása szembemegy a menekültek védelmét és integrációját követelő humanitárius elvekkel, a migráció tömeges jellege és a tömeges bevándorlással összefüggő biztonsági kockázatok mégis szükségessé teszik az önálló állami megoldásokat, különösen, ha hiányzik a nemzetközi támogatás. Bár Európa a vasfüggöny lebontásával összefüggő várakozások ellenére mára a szabad mozgás régiójából a határkerítések régiójává vált, a műszaki határvédelem megerősítése sikeresnek bizonyult az aszimmetrikus fenyegetések, a transznacionális szervezett bűnözés és a terroristák beszivárgása ellen. Az elemzésben említett országok, amelyek határaikat műszaki zárral védik, nemcsak önértékéből erősítik a határellenőrzést, hanem más európai országok, a meglévő közigazgatási és társadalmi struktúrák, valamint az európai regionális stabilitás és biztonság védelme érdekében is.

Sárik Eszter:

A személyes indítékú zaklatás társadalmi percepciói

A zaklatás bűncselekményének kérdését jogi és kriminológiai szempontból 2020-ban vizsgáltuk, elsődlegesen a jogszabályok és a nemzetközi, illetve a hazai szakirodalom alapján. A vizsgálati eredményekből kitűnt, hogy a zaklatás sem jogi, sem kriminológiai szempontból nem tekinthető homogén jelenségnek: a bűncselekmény elkövetési magatartásai roppant változatosak, a magatartási körök számbavétele szinte lehetetlen az elkövetők nagyfokú kreativitása okán. A vizsgálat felszínre hozta azt a hiátust, hogy Magyarországon kevés ismerettel rendelkezünk a zaklatás jelenségéről, valamint – tudományos szempontból – arról is, hogy általában az emberek mit gondolnak a személyes indítékú zaklatásról. A nemzetközi (elsődlegesen angolszász) szakirodalomból az derült ki, hogy a zaklatás megítélését, a jelenséghez való viszonyulást nagyobb mértékben befolyásolja a megkérdezett neme, mint az, hogy az illető érintett volt-e valaha a kérdésben. A hipotézis igazolása (vagy cáfolása) érdekében egy online kérdőívet

állítottunk össze, amely az alapfeltevésen kívül több dolgot is szondázott. A lekérdezés a demográfiai adatokon túl (kor, nem, iskolázottság, munkaerő-piaci pozíció, lakókörnyezet, anyagi helyzet) kíváncsiak voltunk a nemi szerepek társadalmi megítélésére, illetőleg a zaklatáshoz tartozó percepciók társadalmi jellegzetességeire. A zaklatás volumene, a zaklatás elkövetőinek és elszenvetőinek jellegzetességei, a zaklatás dinamikája és annak megelőzési lehetőségei egyaránt tárgyát képezték a felmérésnek, a konkrét, egyéni szinten elszenvedett zaklatáson túl. A kérdőívet a Facebook közösségi oldalon, valamint személyes ismeretségi körünkben (csoportokat elérve) osztottuk meg, így a megállapítások országosan nem reprezentatívak, de a kitöltés tükrözi az általunk elért csoportok és egyének viszonyulását, amely a majd' 3000 fős válaszadói körben már továbbgondolásra alkalmas megállapításokat jelent.

Windt Szandra:

A gyermekprostitúció kriminológiai, szociológiai jellemzői

Az emberkereskedelem jelenségének jellemzőivel kapcsolatban az egyes országokra vonatkozó jellemzőket az amerikaiak az ún. TIP-jelentésben összegzik évente. A Magyarországról szóló részben 2020-ban az olvasható, hogy „a 203. § értelmében *bűncselekmény a »gyermekprostitúció« vagy »a gyermekkel való szexuális cselekményért ellenszolgáltatás nyújtása«*, és ezért három évig terjedő szabadságvesztés volt kiszabható, amely nem volt kellően szigorú” – 2020. június 30-ig. Az e tényállás alapján kiszabható büntetések mértéke csak akkor emelkedett, ha egy személy „részben vagy egészben kitarthatja magát” egy ilyen gyermek kizsákmányolásából, vagy bordélyházat tart fenn vagy üzemeltet a gyermek ilyen célú kizsákmányolása céljából. A gyermekprostitúció kihasználása (Btk. 203. §) a kriminálstatisztikai adatok alapján nem „jelentős” bűncselekmény, bár a Btk. 192. §-a alapján gyűjtött adatokhoz képest magasabb számokat mutat. 2013. július elseje óta a regisztrált bűncselekmények száma 2015-ben haladta meg az 50-et, egyébként annál sokkal kevesebb volt. Összesen a vizsgált időszakban (2014–2020 között) 212 olyan regisztrált bűncselekmény volt, amely a Btk. 203. § alapján minősült.

A gyermekprostitúció kihasználását jellemzően ellenszolgáltatás nyújtásával, illetve kitarással valószínűsítették meg magyar férfiak magyar sértettek sérelmére. Azaz egyrészt a felhasználó, a kliens, másrészt a szexuális szolgáltatást nyújtó gyermekkorút kihasználó, az általa keresett pénzből élő kitarthatott ezeknek a cselekményeknek a megvalósítója.

2020-ban az elmúlt hét év ügyészégi házi iratait bekértük minden megyéből. Összesen 89 irat feldolgozására került sor, amelyekben 140 elkövető és 159 sértett szerepelt: 141 lány (89%) és 18 fiú (11%). A gyermekprostitúció *sértettjei* jellemzően gyermekotthonokból, nevelőszülőktől, diszfunkcionális családokból kerülnek ki: az utcai prostitúció mellett egyre gyakoribbak az internetes hirdetések.

A gyermekprostitúció kihasználása esetén (csakúgy, mint az emberkereskedelemtől – Btk. 192. §) a felderítés és a bizonyítás nehézséget okoz amiatt, hogy a prostitúcióra kényszerített vagy rávett személy érzelmi (és anyagi) függőségben van az elkövetővel, illetve gyakorta fenyegetéssel, bántalmazással kényszerítik a gyermeket szexuális szolgáltatások végzésére.

Az elmúlt évek ügyészi tapasztalata szerint a sértettek is inkább abban érdekeltek, hogy a hatóságok a bűncselekményekről ne értesüljenek. 2021. október 8-án a témában az OKRI-ban tartott megbeszélésen a Belügyminisztérium, a Fővárosi Törvényszék, az

Országos Rendőr-főkapitányság, a Legfőbb Ügyészség, az Országos Gyermekvédelmi Szakszolgálat Meghallgató és Terápiás Osztály és az EMMI Rákospalotai Javítóintézete és Központi Speciális Gyermekotthona szakemberei vettek részt. Ezen a megbeszélésen a megelőzés lehetőségeit, a szemléletváltást, a kortársak szerepét, az általános védelmi intézkedés tanulságait, valamint a Covid19-világjárvány hatását érintettük.

AZ ÜGYÉSZSÉG ÁLTAL KEZDEMÉNYEZETT MUNKATERVI KUTATÁSOK

1. A Legfőbb Ügyészség által kezdeményezett kutatások

Deres Petronella:

Az elkobzás vagy a vagyoneklobzás alá eső vagyon, valamint a polgári jogi igény fedezetét képező, külföldön fellelhető vagyon biztosítása

A bűncselekményből származó vagyon meghatározása és „kezelése” nem új problémaként jelentkezik a gyakorlatban és a tudományos kutatásokban, a „bűnös vagyon” biztosításának a kutatás tárgyát képező kérdéseit a vagyonvisszaszerzés kontextusában indokolt tárgyalni.

Belovics Ervin szerint „a bűnözés elleni hatékony fellépés egyik lényeges eleme a bűncselekmények elkövetéséből eredő vagyongyapodás megakadályozása”.

A bűncselekményből származó vagyon felderítése és biztosítása egyfelől értelmétől fosztja meg a bűncselekmény elkövetését, másfelől a vagyon visszaszerzése szolgáltatja azt a bázist, ami a sértett kárenyhítése alapjául szolgálhat.

A kutatás a nemzetközi szintér bemutatása során az irányadó fontosabb nemzetközi dokumentumokat tekintette át, amelyek figyelemre méltó eredményeket értek el: megteremtették az uniós jogalkotás alapjait, az Európai Unió pedig folyamatosan napirenden tartotta ezt a kérdést, számos jogi aktus elfogadásával egyre több eszközt vezetett be. A magyar büntetőjogi és büntető eljárási jogi szabályozás összhangban van a nemzetközi és európai szabályokkal, a megfelelő jogi eszközöket a kutatásban megjelölt jogszabályokban, instrumentumokban szabályozza. Az új magyar büntetőeljárási törvény átalakította a bűncselekményből eredő vagyon visszaszerzésére irányuló eljárási cselekmények rendszerét, ugyanis ez a büntetőeljárások kiemelt feladatát képezi.

A kutatás empirikus szakasza országos kérdőíves vizsgálatot foglalt magában, amelynek célja annak feltérképezése, hogy a jogalkalmazó hogyan értékeli a vizsgált témakört a büntető-eljárásban, és milyen konkrét tapasztalatokkal, véleménnyel rendelkezik erről. A megyei főügyészségek és a Fővárosi Főügyészség részére megküldött (a vizsgált témakörre kidolgozott, 26 kérdésből álló, összesen 160 beérkezett) kérdőív értékelését végeztük el a vizsgálat keretében. A kérdőívet a kutatás témáját képező problematikában jártas ügyészek töltötték ki.

Összességében megállapítható, hogy az elmúlt évtizedekben a bűncselekmény elkövetése előtti állapot helyreállítása kiemelt kérdéssé vált, nemzeti és nemzetközi szinten is kulcsfontosságú bűnözésellenőrzési mechanizmusként jelent meg a bűncselekményből származó vagyon felkutatásának és elvonásának szükségessége, amely összetett, sokrétű folyamat, több lépcsőben zajlik; a befagyasztásra, lefoglalásra, elkobzásra vonatkozó

rendelkezések számos jelentős, különböző szintű eljárási jogszabályban szerepelnek. Az Európai Unióban a határokon átnyúló szervezett és súlyos bűncselekmények által okozott nehézségek fokozódtak. A hazai jogalkalmazásban problémaként jelentkezik több esetben az egyes országokból történő nehézkes és időigényes adatszerzés, olykor az országok közötti együttműködés hiánya, a pénz útjának feltérképezése, az igazságügyi hatóságok technikai szakértelmének, erőforrásainak hiánya.

A kutatás empirikus része érinti az új információs technológiák kérdését is (többek között a kriptovaluták jelenségét), amelyek felderítéséhez, biztosításához a jelenleg rendelkezésre álló jogi eszközrendszer nem feltétlenül elegendő.

Farkas Krisztina – Tilki Katalin:

A leplezett eszközök eredményének bizonyítékkénti felhasználhatóságának korlátai a hazai bírói gyakorlatban

A kutatás a 2018. július 1. napján hatályba lépett Be. által szabályozott leplezett eszközök útján szerzett bizonyítékok büntetőeljárásbeli felhasználhatóságának gyakorlati tapasztalatait kívánta feltárni. A fő cél annak vizsgálata volt, hogy a leplezett eszközök alkalmazásának eredményei mennyiben, milyen korlátok között használhatók fel bizonyítékként a büntetőeljárásban.

A Be. egyik legjelentősebb újítása a bűncselekmények felderítése és bizonyítása érdekében, leplezett eszközök elnevezéssel a bűnügyi titkos felderítés új modelljének kialakítása. A leplezett eszközök három csoportot képeznek attól függően, hogy alkalmazásuk bírói vagy ügyészi engedélyhez kötött, vagy alkalmazásukhoz ilyen engedélyre nincs szükség.

A kutatás forrásai és módszerei több szintre terjedtek ki: a jogszabályi háttér és a mértékadó hazai szakirodalom áttekintése segítségével történt meg az elméleti alapok feldolgozása és összeállítása. Erre épült az empirikus kutatás, amelyben bűnügyi iratok vizsgálatára került sor. A vizsgálat tárgyát azok az ügyek képezték, amelyekben leplezett eszközök alkalmazása történt 2018. július 1. napját követően, és az ügy 2020. december 31. napjáig jogerős ítélettel zárult. A megyei főügyészségek rendkívül hasznos gyakorlati tapasztalatokkal szolgáltak. Következő fázisként fókuszcsoportos megbeszélésre került sor, amelyen mindhárom hivatásrend (rendőrség, bíróság, ügyészség) képviselői kifejtették véleményüket. A résztvevők jellemezték az egyes eljárások jellegzetességeinek és alkalmazásainak lehetőségeit, egyben a következő problémákra hívták fel a figyelmet:

- a lehallgatható/megfigyelhető személyi kör meghatározása, illetve annak eldöntése, hogy az általuk lefolytatott beszélgetések mely része használható fel bizonyítékként;
- a leplezett eszköz alkalmazása során szerzett adatok 30 napon belüli törlésének kötelezettsége;
- a lehallgatás során szerzett információ az alapügy szempontjából irreleváns, de másik ügyben jelentőséggel bír;
- a rendelkezésre álló adatok értékelésének időpontja, ezzel összefüggésben a lehallgatás során keletkezett hanganyagok törlése;
- provokáció;
- fedett nyomozó – titkos együttműködő – egyezség kapcsolata;

- engedélyben meghatározott más bűncselekmény miatt, vagy más elkövetővel szemben felmerült információk felhasználhatósága;
- ügyiratok kezelésének gyakorlata.

A leplezett eszközök alkalmazásával összefüggésben az új büntetőeljárás törvény hatálybalépése óta eltelt relatíve rövid időre tekintettel a felhasználás törvényességét érintő bírói gyakorlatra vonatkozóan általános érvényű megállapítás jelenleg nem tehető, különös tekintettel arra, hogy számos ügyben a büntetőeljárás még folyamatban van.

A leggyakrabban alkalmazott leplezett eszköz a bírói engedélyhez kötött lehallgatás. Szintén gyakori a bírói engedély alapján folytatott információs rendszer megfigyelése, mely révén a szerzett bizonyíték a bizonyítást, illetve felderítést sokkal előrébb viszi, mint a lehallgatási anyag. A Be. által bevezetett ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközöket a gyakorlatban egyelőre ritkán alkalmazzák. Ezek közül jelenleg a fedett nyomozó, valamint a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése (nyomozati alku) bír jelentőséggel. Szemléletváltás észlelhető; a bírói engedélyhez kötött lehallgatás mellett a többi leplezett eszköz is egyre inkább előtérbe kerül. Ez egy lassú folyamat, amelyhez több évre van szükség, a tendencia azonban biztató.

Farkas Krisztina:

Az iratok megismeréséhez fűződő jog korlátozása az Európai Unió Bíróságának jogértelmezése alapján

A kutatás célja az iratok megismeréséhez fűződő jog korlátozására vonatkozó értelmezés megismerése az Európai Unió Bírósága (EUB) joggyakorlatában, valamint a felmerülő problémák vizsgálata a szakirodalom és az EUB joggyakorlata segítségével. A kutatás azt célozta feltárni, hogy a Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény szabályai (Be. 100–101. §) megfelelnek-e az EUB joggyakorlatának.

Az iratok megismeréséhez fűződő jog a büntetőeljárásban részt vevő személyek Be.-ben biztosított jogainak visszatükrözése, ezen jog korlátozása a Be.-ben garantált jogok gyakorlását akadályozza. Az iratok megismerésének joga a tisztességes eljáráshoz való jog egyik vetülete, a tájékoztatáshoz való jog részeleme. Fontos különbséget tenni, hogy az eljárás mely alanya, az eljárás mely szakaszaiban, milyen anyagokba kaphat betekintést.

A kutatás a vonatkozó hazai jogszabályok és az Európai Unió dokumentumainak feltárásán, a hazai és külföldi szakirodalom áttekintésén és az EUB joggyakorlatának elemzésén alapult.

A jogszabályi háttér és a mértékadó hazai szakirodalom áttekintése segítségével történt meg az elméleti alapok feldolgozása. Ezt követően került sor az EUB joggyakorlatának feltárására és értékelésére.

Az iratokhoz hozzáférés joga az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) joggyakorlatában jut szerephez, a tisztességes eljáráshoz való jog vonatkozásában. Az Európai Unió 2012/13/EU irányelve a tájékoztatáshoz való jog keretében a terheltek vonatkozásában biztosítja az ügy irataihoz való hozzáférést. Az EUB a C-612/15. számú *Kolev és társai*-ítéletében foglalkozik a kérdéssel, erre vonatkozó joggyakorlata jelenleg nem áll rendelkezésre. Az ügy irataihoz való hozzáférés határainak kijelölése az EJEB ítélezési gyakorlatában kimunkált elvek alapján lehetséges: az EJEB az Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. cikke kapcsán a védelemhez való jog, illetve a

fegyveregyenlőség elve kapcsán kitér a terhelt iratmegismerési jogára is. Az EJEB gyakorlata nyújtott alapot az irányelv kidolgozásához is.

A terhelti jogok védelmével párhuzamosan a sértetti jogok megerősítésével kapcsolatban is megfigyelhető az uniós jogharmonizációra való törekvés. A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló 2012/29/EU irányelvben kiemelt szerepet kapott a sértettek üggyel kapcsolatos tájékoztatáshoz való joga.

Az iratok megismeréséhez való jog nem abszolút, mérlegelni kell más, védelmet igénylő érdekekkel szemben. El kell kerülni az iratok megismeréséhez való jog hatékonyságát szükségtelenül akadályozó szabályokat. Így elsősorban azokat, amelyek korlátozzák, hogy a személyek vagy védőik hol, mennyi ideig, illetve milyen típusú információkba tekinthetnek be.

Kó József:

A rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett hivatali bűncselekmények kriminológiai jellege

A kutatás első körben a hivatali bűncselekmények vizsgálatával kezdődött. Áttekintettük a hivatali bűncselekmények kategória létrejöttét és fejlődését. A jelenlegi szabályozáshoz vezető út legfontosabb tényezőit kiemelve a hatályos büntetőjog keretében vizsgáltuk a hivatali bűncselekményeket. A bűnügyi statisztika (ENYÜBS) adatainak felhasználásával megvizsgáltuk, hogyan alakult az elmúlt húsz évben a vizsgált bűncselekmények gyakorisága. Megállapítható, hogy a hivatali bűncselekmények meglehetősen nagy stabilitást mutatnak, jelentős változás nem következett be a vizsgált időszakban. Az utóbbi években jelentkező bűncselekményszám-csökkenés sem volt kimutatható, sőt inkább a növekedés volt jellemző. Az adatok növekedésért részben a többrendbeli elkövetés, illetve a rendbeliség értékelésének gyakorlata a felelős.

A statisztika vizsgálata mellett a 2020-ban jogerősen befejeződött valamennyi esetet megvizsgáltuk. Az aktafeldolgozás során igyekeztünk felderíteni a rendőrség hivatásos állományú tagjai és a civilek által elkövetett bűncselekmények közötti különbségeket és hasonlóságokat.

Mindkét vizsgált csoportban a hivatali visszaélés volt a leggyakoribb bűncselekmény. Ezek jellemzően jogosulatlan adatlekéréseket jelentettek. A civilek elsősorban a gépjárműnyilvántartás adatait adták át jogsértő módon, a rendőrök leginkább RobotZsaru-adatokat közvetítettek a megbízóiknak. Külön figyelmet érdemelnek a rendőrség hivatásos állományú tagjai által elkövetett bántalmazások.

Garai Renáta:

A 2018. július 1. napját követően lefolytatott közvetítői eljárásokban kötött megállapodások elemzése

A kutatás feltérképezte a közvetítői eljárás szabályozásának alapjait, és a sértetti reparáció igényének elismerése mellett rámutatott a jogszabályok között feszülő ellentmondásokra is.

A resztoratív igazságszolgáltatás jegyében alkalmazandó közvetítői eljárás feltételei a bűncselekményi kör mellett nagyban meghatározzák a résztvevők személyét, akik az eljárás felfüggesztésének időtartamában konszenzusra juthatnak egymással. A vizsgált időszakban (2018. 07. 01. – 2020. 12. 31.) mindösszesen 6220 bűncselekmény/gyanúsított vonatkozásában rögzítettek közvetítői eljáráshoz kapcsolódóan létrejött megállapodást, ekként az ügyész(ség)ek ilyen jogcímen ennyi eljárást szüntettek meg. A főváros, illetve Pest megye „toronymagasan” vezet a gyanúsított és a sértett között létrejött megállapodásokat illetően, ezt követi Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. Ugyanezen időszak alatt 1065 ügyben (főként lopás, közúti baleset okozása és csalás) történt vádemelés közvetítői eljárást követően, amelyből az is kitűnik, hogy a felek közötti egyezkedés csak egy lehetőség, ami nem mindig vezet eredményre.

Az iratvizsgálatok rávilágítottak arra, hogy az egyes intézményekben és közterületeken elhelyezett térfigyelő kamerák nagyban segítik az elkövetők felkutatását, vagyis nem magukat önként feladó gyanúsítottak, hanem a nyomozó hatóság által felderített személyek részére áll fenn a büntetlenség lehetősége.

A kutatás számos kérdést helyezett reflektorfénybe, így a fiatakorúak speciális helyzetét, a megállapodások tartalmát és a meghíúsulások háttérét, az ügyészi megtagadás okait, vagy éppen a hozzátartozók közötti speciális életkörülményeket. Közvetetten Magyarország valamennyi ügyészsége részt vett az országos kutatásban, melynek köszönhetően a jó gyakorlatok érvényesülése mellett a jogbizonytalanságokba és a konkrét nehézségekbe is betekintést nyerhettünk. Megfogalmazódott többek között, hogy a rendőrségi jogalkalmazás támogatásra szorul, az ügyészi megengedhetőség (terhelti teljesítőképesség) többletinformációk hiányában erősen mérlegelendő, az eljárás felfüggesztése alatt jócskán vannak „üresjáratok”, de kiemelt hangsúlyt kapott a jó erkölcsbe ütközés tilalma, a felek közötti kommunikáció akadozása, és bizonyos esetekben az eljárások indokolatlan elhúzódása is. A jogalkalmazók javaslatokat is megfogalmaztak, miszerint célszerű lenne e körben a Btk. és a Be. összehangolása, a közvetítői eljárásba bevonható bűncselekményi kör bővítése, a felek előzetes nyilatkozatainak felvétele, illetve a közvetítői megállapodások rugalmasságának növelése és egyéniesítésének igénye.

A közvetítői eljárás alapvetően beváltotta a hozzá fűzött reményeket, de az állam büntetőjogi igényével vetélkedő sértetti igények tekintetében nem hagyhatjuk figyelmen kívül a terheltek jövőbeni bűncselekmények elkövetésétől való elrettentésének alapvető szükségességét sem.

Barabás A. Tünde – Bolyky Orsolya – Windt Szandra:

A kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek sérelmére elkövetett bűncselekmények kriminológiai, illetve szociológiai háttere

A kiszolgáltatottság tág fogalom. A szó általános jelentése kiindulási alap lehet, majd az adott ügyben fennálló összes körülmény figyelembevételével dönt róla a jogalkalmazó.

A kiszolgáltatottság fennállásának vagy hiányának megítélését, illetve ezt az állapotot a kiszolgáltatott személy oldaláról kell vizsgálni. Kiszolgáltatott helyzetben alapvetően az van, akinek nincsen lehetősége arra, hogy saját sorsát irányítsa. A *lehetőség hiánya* adódhat személyes képesség hiányából, amely mögött állhat életkori sajátosság (pl. csecsemőkor), testi/szellemi fogyatékoság, de szociális helyzet (pl. szegénység) vagy

egyéb körülmény is, amely megakadályozza a személy szabad választását és cselekvőségét. Az a körülmény vagy személy, akinek az illető ki van szolgáltatva, kvázi hatalmat gyakorol felette, hiszen neki van lehetősége a választásra és a cselekvésre, tőle függ a rászoruló sorsa. A kiszolgáltatott helyzet magában hordozza a visszaélés lehetőségét, ezért szükséges az ilyen állapotokat, helyzeteket a kívülállóknak figyelemmel kísérni, szükség esetén beavatkozni, a jogalkotónak szabályozni, a visszaéléseket pedig büntetni.

A magyar büntetőjogi szabályozás is fejet hajtott a kriminológiai kutatások vulnérabilis személyekre vonatkozó eredményei előtt azzal, hogy számos bűncselekmény minősített esete lett egyrészt a *védekezésre képtelen személy* sérelmére, másrészt a *bűncselekmény elhárítására idős koránál vagy fogyatékoságánál fogva korlátozottan képes személy* sérelmére történő elkövetés. Objektíve is belátható és kutatások is bizonyították, hogy bizonyos deliktumok megvalósítása jelentősen könnyebbé válik, ha a sérülékeny csoporthoz tartozó személy az áldozat (pl. rablás, kifosztás, emberölés, szexuális cselekmények). Ilyenkor az elkövető a sértett szellemi és/vagy fizikai fogyatékoságát vagy olyan állapotát használja ki, amely lehetetlenné vagy korlátozottá teszi a bűncselekménnyel szembeni védekezést. Kutatásunkban viktimológiai, szociológiai, kriminológiai, büntetőjogi szempontokat is figyelembe vettünk a kiszolgáltatott helyzet meghatározása során, jogeseteket is idézve az eltérő értelmezés érzékeltetéséhez. Hiszen nem teljesen egységes, hogy a jogalkalmazók mikor tekintenek valakit sérülékeny csoportba tartozónak, amely azonban szükséges ahhoz, hogy megállapíthatóvá váljék az adott bűncselekmény minősített esete. Feltételezésünk szerint az egyes hivatásrendek hozzáállása is különböző lehet, valamint a konkrét ügyben szereplő elkövetőről és sértettéről kialakult szubjektív benyomások és értékelések is befolyásolhatják az ítélethozatalt. Ezekre a körülményekre jelen vizsgálatunk nem tér ki, de egy jövőbeni kutatás alapjául szolgálhat.

Kiss Anna:

A büntetőeljárás cselekvőképességgel nem rendelkező sértettek ügygondnoki képviselőjének hatékonysága a büntetőeljárásban

A kutatás során áttekintettük a büntetőeljárás cselekvőképességgel nem rendelkező sértettek ügygondnoki képviselőjére vonatkozó szabályozást, és az ezzel kapcsolatos törvényi változások háttérében álló indokokat, amelyek elsősorban a büntetőeljárás hatékonyságával, ezen belül is az eljárást gyorsító intézkedésekkel és nem a büntetőeljárás cselekvőképességgel nem rendelkező sértettek érdekeivel függenek össze.

A jogalkalmazókkal történő interjúk folyamán kiderült, hogy az ügygondnokot az esetek többségében a büntetőeljárás legelején, a felderítési szakban rendeli ki a nyomozó hatóság. Érdekellentét esetén viszont az ügyészségnek kell a törvényes képviselőt kizárnia a hatályos szabályok értelmében. (2020. március 31-ig erre ritkán került sor, mivel a törvény értelmében addig ez nem volt kötelező.) A kutatás megállapította, hogy az érintett büntetőeljárások folyamán több probléma is felmerül:

- nem rendelik ki időben az ügygondnokot;
- törvényes ok hiányában rendelik ki az ügygondnokot (pl. az eljárási cselekménnyel érintett kiskorú esetében csak az egyik szülővel áll fenn az érdekellentét);
- ha a sértett meghal, ebben az esetben is szükséges lehet az ügygondnok

- kirendelése (pl. a kegyeleti jogok biztosítása érdekében);
- több esetben automatikusan kizárják érdemi vizsgálat nélkül a törvényes képviselőt a büntetőeljárásból az ügygondnok kirendelésével, pedig a Be. ilyen szabályt nem ír elő;
  - az ügygondnok abban az esetben is a törvényes képviselő jogait gyakorolja, ha a sértett törvényes képviselőjét kizáró határozat meghozatalára nem került sor;
  - a büntetőeljárás cselekvőképességgel nem rendelkező sértett, bár jogorvoslattal nem élhet az ügygondnok kirendelése miatt, de joga van más ügygondnokot kérni, kivéve a kiskorú sértettet, aki ebben az esetben hátrányba kerül más, büntetőeljárás cselekvőképességgel nem rendelkező sértettekhez képest.

A kutatás megállapította továbbá, hogy a hatályos ügygondnoki rendszernél hasonló problémák adódnak, mint a kirendelt védők esetében. Az ügyvédek kiválasztása véletlenszerűen történik; nem azokat rendelik ki, akik már képviseltek büntetőeljárás cselekvőképességgel nem rendelkező sértetteket, így a módosított jogintézmény egyáltalán nem tekinthető hatékonynak.

2. Megyei főügyészségek által kezdeményezett kutatások

Nagy László Tibor:

Pirotechnikai eszközök jogellenes használata sportrendezvényeken

Az utóbbi években – főként a hatékonyabb, egyértelműbb jogi szabályozásnak és versenyszervezésnek, valamint a szakszerűbb hatósági fellépésnek köszönhetően – sokat javult a sportrendezvények biztonsági helyzete, amely – a nagyfokú nyilvánosság miatt is – fontos társadalmi érdek. Az új, integrált megközelítésű biztonsági filozófia *biztonság–biztosítás–szolgáltatás* hármass rendszerében a stadionbiztonság, a megelőzés, a kommunikáció, valamint a személy- és vagyonvédelemhez nélkülözhetetlen infrastrukturális feltételek megteremtése vált a stratégia elvárásai szerint szükségessé. Ugyanakkor a pirotechnikai eszközök jogellenes használatát mindmáig nem sikerült eredményesen megakadályozni, az egyes klubokra kirótt, esetenként milliós nagyságrendű büntetések ellenére sem.

A kutatás során feltártuk a szabályozási környezetet, a témához kapcsolódó szakirodalom és szakmai rendezvények nyújtotta információkat, a szabálysértési határozatokat, a Magyar Labdarúgó Szövetség (MLSZ) fegyelmi eljárásainak adatait, valamint – megkeresésünk alapján – megismertük az Országos Rendőr-főkapitányság Rendészeti Főigazgatóság, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság, az MLSZ, az első osztályú labdarúgó sportszervezetek és egyes szurkolói csoportok álláspontját.

A pirotechnikai eszközök sportrendezvényeken történő jogellenes használata – eseti kivételektől eltekintve – kifejezetten a labdarúgó sportrendezvényekre jellemző. Figyelemmel arra, hogy sérülés veszélyével járhat, a sportrendezvényeken történő, az előírásoknak nem megfelelő alkalmazásuk az élet- és vagyonbiztonságot súlyosan veszélyeztetheti. A Szabálysértési törvény 182. §-ában meghatározott polgári felhasználású robbanóanyaggal és pirotechnikai termékkel kapcsolatos szabálysértés elkövetése miatt a rendőrségi szabálysértési hatóságok járnak el, emellett helyszíni bírságot a közterület-felügyelő és a hivatásos katasztrófavédelmi szerv erre felhatalmazott ügyintézője is kiszabhat. A jogsértéseket jellemzően a stadiont övező közterületeken, a beléptetés során, illetve a mérkőzések nézőterein – helyszíni észlelés, illetve kamerafelvétel alapján – sikerült

felderíteni. A Szabs. tv. 182. §-ában nevesített szabálysértésen túl, a sportrendezvényen pirotechnikai termékekkel kapcsolatosan más szabálysértések (rendzavarás, garázdaság) is megvalósulhatnak, amelyek esetében a rendőrség előkészítő eljárást folytat le, a joghátrányt pedig az illetékes bíróság állapítja meg. A Szabs. tv. 19. § (1) bekezdése szerint a sportrendezvényen való részvétellel, az odautazással vagy az onnan történő távozással összefüggő szabálysértés miatt az eljárás alá vont személy kitiltható bármelyik sportszövetség versenyrendszerében megrendezésre kerülő sportrendezvényről, valamint bármelyik sportszövetség versenyrendszerében megrendezett sportesemény helyszínéül szolgáló sportlétesítményből. A szabálysértési hatóságok az eljárások során többségében pénzbírságot szabnak ki, emellett indokolt esetben élnek a kitiltás alkalmazásával is. Figyelmeztetést jellemzően fiatalokú személyekkel szemben alkalmaznak.

Az ultra szurkolói csoportok véleménye szerint viszont a „pirózás” a szurkolói kultúra részét képezi, amely jobb és élénkebb hangulatot teremt, így tudják kimutatni csapatuk iránti szenvedélyüket és támogatásukat. Úgy vélik, hogy a szervezett szurkolói csoportok tagjai a megfelelő eszközöket teljesen veszélymentesen tudják használni; nem betiltani, hanem bizonyos feltételek mellett engedélyezni kellene a pirotechnika alkalmazását, ezért a jogi szabályozás újragondolását javasolják.

Az UEFA 2017-ben széles körű szakmai egyeztetés keretében – nemzetközi szakértők és a szurkolói csoportok ernyőszervezeteinek bevonásával – megvizsgálta a pirotechnikai eszközök biztonságos felhasználásának lehetőségeit. Megállapítást nyert, hogy a pirotechnikai eszközök zsúfolt környezetben, így a stadionok lelátóin való használata súlyos – rövid és hosszú távú – egészségügyi és biztonsági kockázatokat jelent. Az MLSZ hasonlóan széles körű egyeztetést folytatott le a Szurkolói Iroda megkeresését követően, a rendőrséggel, a katasztrófavédelemmel és a Pirotechnikusok Érdekvédelmi Szervezetével együttműködve. E konzultációs folyamat eredménye szerint a pirotechnikai eszközök összetétele, feketelőpor-tartalma, a felhasználás sajátosságai, továbbá a szurkolói csoportok érkei miatt nem lehetséges olyan felhasználási környezet létrehozása és termékkör kialakítása, amely a szurkolói igényeket és a biztonsági követelményeket is teljesíteni tudná.

EGYÜTTMŰKÖDÉS KERETÉBEN MEGVALÓSULT FELADATOK

Kó József:

A büntetőjogilag értékelhető korrupciós cselekmények indikátorai

A kutatás végső célja egy olyan korrupciós indikátor koncepciójának kidolgozása volt, amely a büntetőjogilag értékelhető esetek felmérésére alkalmas. A kutatási célkitűzés megvalósítása érdekében korrupciós ügyek aktáit, és a bűnügyi statisztika (ENYÜBS) korrupciós bűncselekményekre vonatkozó adatait vettük szemügyre.

Megvizsgáltuk, hogy a bűnügyi statisztika adatai mennyiben használhatók fel az indikátor megalkotása során. Nemzetközi összehasonlításokat is felhasználva megállapítottuk, hogy a bűnügyi statisztika adatai önmagukban nem alkalmasak egy nemzetközi szinten összehasonlítható korrupciós indikátor megalkotására. Egyrészt az adatok jellege, megbízhatósága, másrészt a nemzeti jogrendek különbözősége akadályozzák a valid összehasonlítást. A problémák kiküszöbölése érdekében szükség

van a látens bűncselekmények gyakoriságának meghatározására. Ezért az indexbe beépítettünk egy, a megszüntetéssel végződő ügyeket mérő tényezőt. Ez a tényező azonban abszolút értékében félrevezető lehet, mert gyakori a bűncselekmény-hiányos megszüntetés is. Így egy módosító koefficiens beépítése vált szükségessé. A koefficiens mértékét 0,6-ben határoztuk meg.

A bűnügyi statisztika adatain túlmenően indokolt a látens bűncselekményekről is adatokat gyűjteni a reális kép megalkotása érdekében. Az indexet ki kell egészíteni más adatgyűjtési forrásokból származó információkkal. Két körből is szükséges információt gyűjteni: az egyik a lakosság, a másik a vállalati szektor. Mindkét körben jelenleg is zajlanak hasonló adatgyűjtések. A felmérések ezek kiegészítésével, de akár önállóan is elvégezhetőek. A *selfreported* technika felhasználásával elfogadhatóan valid adatokat lehet gyűjteni a látens cselekmények terjedelméről.

Amennyiben a szükséges felmérések adatai rendelkezésre állnak, összeállítható a büntetőjogilag releváns korrupciót mérő index.